

стратегій. У конкретних підходах та інструментах запровадження однакових чи близьких за змістом освітніх стратегій у різних країнах та їх регіонах існують істотні відмінності. Причиною таких відмінностей є освітні, культурні, політичні, релігійні та інші традиції, що значно впливають на діяльність освітніх систем. Ідеї, які мають багато спільного щодо теоретичних засад освітніх реформ, зазнають також великих трансформацій під впливом політичних та професійних переконань їхніх конкретних виконавців.

Аналізуючи освітні реформи США та України, потрібно наголосити, що запровадження змін мають суттєву національну та регіональну специфіку.

Подальшого дослідження потребує розробка проблеми пошуку Україною власного шляху в розробці освітньої політики, що вимагає врахування багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників, які впливають на ефективність освітньої системи, а також визначають успіх реформаційних перетворень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ванчугов В.В. Американская школа в её многообразии. Режим доступа: <http://www.humanities.edu.ru>.
2. Громовий В. Американський досвід управління шкільною освітою на тлі українських освітніх реалій // Директор школи. – 2005. – № 13. – С. 8 – 11.
3. Заїченко Н. Особливості реформування системи освіти США // Директор школи. – 2004. – № 10. – С. 20 – 23.
4. Пономарьова О.І. Розвиток змісту освіти студентів педагогічних навчальних закладів США (60 – 80 рр. XX ст.): Автореф. дис. ... к.п.н. Харківський Державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. – Х., 1996. – 24 с.
5. Allen J., Arsht L., Bennet W.J. etc. A Nation still at risk. An Education Manifesto. Paper from Summit «Fifteen Years and Still a Nation at Risk». – N.Y., April 3, 1998. – 69 p.
6. A Nation at Risk: The imperative for educational reform: A Report to the Nation and the Secretary of Education. U.S. National Commission for Excellence in Education. – Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1983. – 65 p.
7. Boyett J. Seven tips for managing organizational change. 2000. Режим доступа: <http://www.jboyett.com/managing.html>.
8. Fullan M. Professional culture and educational change // School Psychology Review. – 1996. – Vol. 25, № 4. – P. 499.
9. Fullan M. The meaning of educational change. – New York: Teachers College, Columbia University Press, 1982. – 326 p.

УДК 378.32 (94)

Н.А. Кудренко

*Сумський державний
педагогічний університет*

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ АВСТРАЛІЇ: РОЛЬ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена особливостям фінансування вищої освіти Австралії, визначенню ролі держави у фінансуванні вищої освіти, аналізу державної програми фінансування австралійської вищої освіти.

The article is devoted to the peculiarities of higher education financing in Australia. The role of the state in financing higher education is determined. The state programs of financing of the Australian higher education are analysed.

Фінансування вищої освіти в сучасному світі зазнає суттєвих змін. Об'єктивна необхідність формування нового організаційно-фінансового устрою освітньої діяльності диктується сучасними вимогами і проблемами становлення суспільства знань. В умовах, коли знання та інформація стають основним ресурсом забезпечення суспільного розвитку, нових підходів потребує освіта як діяльність, метою якої виступають їх передача і поширення.

Слід зазначити, що до 80-х років минулого сторіччя спостерігалось чітке розмежування між країнами, в яких за навчання треба було сплачувати значну суму, і державами, які гарантували безкоштовну вищу освіту. На сучасному етапі навіть у цих країнах оплата за навчання перестає бути „табу”, широко обговорюється у суспільстві, оскільки є предметом не тільки економіки вищої освіти, але й суспільної етики.

У контексті розгляду цієї проблеми доцільно говорити про вплив СОТ, зокрема про Генеральну угоду про торгівлю послугами (GATS), укладену ще у 1994 р. Згідно з положеннями GATS освіта є однією з послуг (поряд із банківською справою, транспортом, телефонним зв'язком, охороною здоров'я тощо), яку надають у глобальному масштабі. Усього ж GATS передбачає комерційну освітню діяльність у п'яти сферах: початкова, середня, вища освіта, подальша та освіта дорослих. Слід зазначити, що вища освіта перетворилась на дуже привабливу сферу для міжнародної торгівлі. Так, в економіку США міжнародна вища освіта принесла у 2004 фінансовому році більше 12 млрд дол.

Водночас не стає менше прихильників „безкоштовної” освіти, хоча як зазначають Т. Шевальє, Ж.-К. Ейшер, в останні роки „плату за навчання було введено там, де її раніше не існувало, а там, де вона була, – її розміри збільшилися” [1, 85], оскільки „освіта є суспільним благом, а за благо потрібно платити” [1, 86].

Точаться дискусії про те, чи варто урядові прямо (непрямо) фінансувати вищу освіту, чи освіта буде однією зі сфер бізнесу. Як справедливо зазначає В. Андрущенко, „за навчання завжди хтось платить: державна установа,

громадська організація, фізична особа. „Безкоштовне навчання” – це ілюзія, і що швидше ми її позбудемося, то буде ліпше” [2, 11]. Таким чином, проблему можна сформулювати так: хто повинен платити за освіту?

Більш глибокому осмисленню цього питання в Україні, на нашу думку, буде сприяти вивчення досвіду фінансування вищої освіти в Австралії.

Метою статті є виявлення стану та специфіки фінансування вищої освіти Австралії, ролі держави у цьому процесі в контексті можливостей застосування вивченого досвіду в Україні.

Необхідно зазначити, що на сторінках фахової літератури висвітленню проблем фінансування вищої освіти приділяється значна увага. Зокрема, колом наукових інтересів сучасних дослідників (М. Фрідмана, Ф. Чаба, Т. Мое, Дж. Гідденса, Х. Майєра) є класифікація систем фінансування вищої освіти. Розрізняють такі системи фінансування, як (рис. 1):

1. Вільний ринок в освіті (неолібералізм) – передбачає скорочення державного фінансування вищої освіти і збільшення обсягів фінансування за рахунок місцевих громад, регіонів, підприємств, приватних благодійних організацій і самих споживачів освітніх послуг. За такої моделі вищий навчальний заклад є автономним „виробником” і сам несе відповідальність за свої дії на освітньому ринку в умовах конкурентної боротьби та за продаж освітніх послуг споживачам з максимальним прибутком. Фінансування підтримується за рахунок стипендій, грантів найбільш обдарованих і здібних, але не найбільш бідних студентів.

2. Суспільний ринок у вищій освіті (гуманний капіталізм) – характеризується рівновагою між активною допомогою держави і особистою відповідальністю індивіда в його навчанні та побудові ним кар’єри. Дана модель допускає поступове скорочення державного фінансування (в розрахунку на одного студента) з одночасним збільшенням частки приватного фінансування, зокрема за рахунок споживачів.

3. Антиринкова модель (соціалізм) – орієнтована на повну відповідальність держави за фінансування вищої освіти. Оскільки держава несе відповідальність за становлення індивіда як усебічно розвиненої особистості, то освітня система не повинна зазнавати впливу ринку [3].

Рис. 1. Моделі фінансування вищої освіти.

З 2003 року в Австралії, згідно з Актом підтримки вищої освіти [9], розпочався новий етап реформування системи вищої освіти. Метою реформи є надання університетам доступу до фінансування, якого вони потребують для надання вищої освіти світового рівня з фокусуванням на якості навчання. Запроваджено реформу для того, щоб створити систему вищої освіти, що ґрунтуватиметься на принципах стабільності, якості, справедливості, різноманітності. Результатом реформи повинна бути лібералізована система вищої освіти, у якій провайдери вищої освіти матимуть змогу скористатися своїми перевагами та встановити ціну за свої курси, діючи у конкурентному середовищі. Для підтримки реформи австралійський уряд повинен надати близько \$ 11 млрд. упродовж десяти років, починаючи з 2004 року.

Австралійський уряд несе основну відповідальність за державне фінансування вищої освіти. Так, у 2005 році державне фінансування вищої освіти становило \$ 7,4 млрд.

Державне фінансування вищої освіти Австралії надається здебільшого через такі програми:

- федеральні грантові програми (*Commonwealth Grant Scheme – CGS*);
- програма кредитування вищої освіти (*HELP – Higher Education Loan Programms*);
- численні дослідницькі програми;

Розглянемо детальніше ці програми державного фінансування вищої освіти в Австралії. Грантова схема Співдружності (*The Commonwealth Grant Scheme*) (надалі *CGS*) замінила попередню блокову грантову систему. Зазначимо, що у словнику сучасної англійської мови (*Longman dictionary of contemporary English / (director Della Summers) – New edition, 2006*) грант – це сума грошей, що видається кому-небудь (як правило урядом) з певною метою [12, 706]. Грант надається на безповоротній основі. За допомогою грантових програм федеральний уряд може здійснювати керівництво розвитком вищої

освіти у країні.

Через CGS співдружність забезпечує свій внесок у фінансування визначеної кількості місць, що підтримуються Федеральним урядом. Кожен вищий навчальний заклад, що отримує фінансування за CGS, підписує договір фінансування з Федеральним урядом. Кількість місць, що підтримуються федеральним урядом, і сукупність дисциплін, які федерація має підтримувати, визначається у ході щорічних переговорів [10].

Програма *HELP – Higher Education Loan Programme* (надалі *HELP*) – складається з:

1. *HECS-HELP (Higher Education Contribution Scheme Higher Education Loan Programme)* для студентів, які навчаються на місцях, що підтримуються конфедерацією. Студенти мають право обирати між кредитом для внеску на навчання або заплатити внесок на навчання наперед, отримавши 20% знижку за весь платіж, або ж за частковий платіж, але не менший \$ 500. Починаючи з 1989 року австралійські студенти, які навчалися на місцях, що підтримувалися урядом, робили внески, які частково покривали витрати на їхнє навчання через програму *Higher Education Contribution Scheme (HECS)* з доступом до кредитної програми уряду. З 2005 року студенти, які навчаються на місцях, що підтримуються урядом (які раніше називалися *HECS-місця*) продовжили частково покривати витрати на своє навчання шляхом сплати внесків на навчання, так званих – «*student contribution*». Студенти мають доступ до кредитних програм уряду через програму *Higher Education Loan Programme (HELP)*.

2. *FEE-HELP* для вітчизняних студентів, які платять за навчання, зарахованих на навчання у визначений перелік вузів або до Відкритого університету Австралії. Студенти можуть отримати кредит на всю суму плати за навчання (ліміт у 2006 році – \$50 950).

3. *OS-HELP (Overseas Higher Education Loan Programme)* для студентів, які підтримуються урядом і хочуть продовжити навчання за кордоном. У 2006 році максимальний розмір кредиту за програмою *OS-HELP* склав \$5095.

У таблиці 1 представлено специфіку оплати за навчання у вищих навчальних закладах Австралії відповідно до статусу особи.

Таблиця 1

Оплата навчання у вищій школі Австралії за статусом особи

Громадянство / статус	Плата Федерального уряду	Плата студента	Опції платежів (включаючи позики)
Місця, що підтримуються Федеральним урядом			
Громадяни	Внесок Федерального уряду	Внесок	Три опції:

Австралії; володарі постійної гуманітарної візи	20 % HECS-HELP знижка на: а повний попередній платіж; а частковий попередній платіж у розмірі \$500 або більше	студента	1) HECS-HELP позика; 2) повний попередній платіж (вкл. 20% знижку); 3) частковий попередній платіж (вкл. 20% знижку на платіж у розмірі 500 дол. та більше) та HECS-HELP позика OS-HELP для іноземних студентів
Громадяни Нової Зеландії; Студенти, що мають постійні візи	Внесок Федерального уряду	Внесок студента	Жодних позик. Тільки повний попередній платіж
Комерційні студенти, які не підтримуються Федеральним урядом			
Громадяни Австралії; студенти, які мають постійні гуманітарні візи	Жодних внесків	Плата за навчання	<ul style="list-style-type: none"> • FEE-HELP позика; • повний або частковий попередній платіж
Громадяни Нової Зеландії; Студенти, що мають постійних візи	Жодних внесків	Плата за навчання	Жодних позик. Тільки повний попередній платіж
Закордонні студенти			
Громадяни інших держав, які не отримали Австралійську постійну візу; Студенти із тимчасовою візою; Студенти з попередньою, провізією візою	Жодних внесків	Плата за навчання	Жодних позик

Як бачимо, австралійська система вищої освіти тяжіє до неоліберальної концепції фінансування вищої освіти: вільний ринок плюс політика фінансової підтримки через стипендії, гранти найбільш обдарованим і здібним. Проте не можна сказати, що держава ігнорує незаможних. Виявляється турбота про них через спеціальні програми, зокрема, відповідно до одного з принципів реформи 2003 року – різноманітності (Diversity), за яким аборигени, корінні мешканці, мають спеціальну квоту на навчання в університетах.

За даними таблиці 2, участь федерального уряду Австралії у частковому відшкодуванні витрат на навчання також не можна назвати символічною.

Таблиця 2

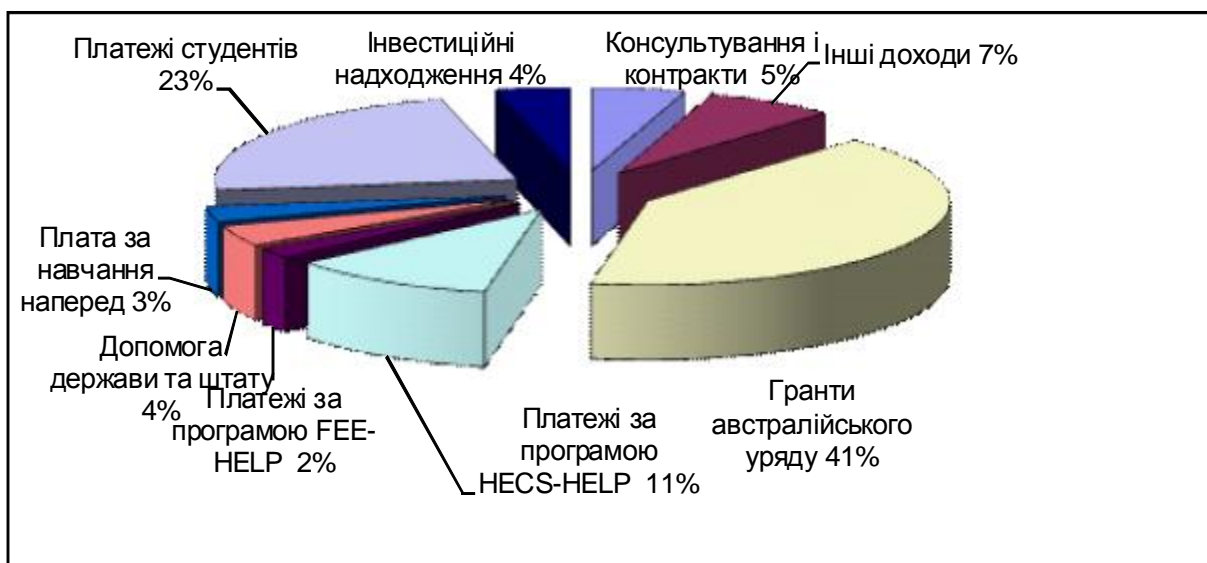
Платежі за програмою HELP (у мільйонах доларів США) [11]

Вид програми	Навчальний рік	
	2004–2005	2005–2006
HECS-HELP	814	1693
FEE-HELP	206	344
OS-HELP	8	15
Разом HELP	1028	2053
HECS-HELP знижки	48	97
Разом платежів	1076	2150

Як бачимо, обсяги фінансування вищої освіти за програмою HELP зросли за аналізований період і склали понад два мільярди доларів США у 2005–2006 навчальному році. При цьому найбільшу частку складають платежі за програмою HECS-HELP та FEE-HELP: понад \$1,5 млрд. та близько \$350 млн. відповідно. Крім того, \$15 млн. пішло на підтримку навчання австралійців за кордоном.

Важливим аспектом проблеми фінансування вищої освіти Австралії є аналіз прибутків університетів. Як зазначає І. Каленок [5], „у країнах світу, в тому числі у тих, де значно поширений приватний сектор освіти, частка плати за навчання приватними особами є досить невеликою в загальній сукупності доходів навчальних закладів” [5, 87]. У Франції цей показник становить 2%, Японії – 4%, Китаї – 9%, Великій Британії – 10%, Іспанії – 20%, Сполучених Штатах – 25%. Структура прибутків провайдерів вищої освіти Австралії подана на рис. 2.

Рис. 2. Структура прибутків провайдерів вищої освіти Австралії за 2005 рік

Як бачимо, частка плати за навчання приватними особами в Австралії складає 23%, що приблизно дорівнює такому ж показникові у США. Утім, ця сума майже вдвічі менша від частки платежів держави до університетів у структурі доходів. У рис. 1 показано, що з загального прибутку провайдерів вищої освіти Австралії за 2005 рік у розмірі \$14,3 мільярдів, \$5,9 мільярдів або 41% – це гранти австралійського уряду [11, 3].

Якщо додати до цієї цифри платежі за програмами HECS-HELP (11%) та FEE-HELP (2%), а також допомогу держави та штату (4%), то виходить 58% плати за навчання є державним внеском.

Таким чином, можна зробити висновок, що в Австралії будується неоліберальна система вищої освіти, яка водночас передбачає державний контроль за напрямками розвитку вищої освіти. Вища освіта Австралії існує у вільному ринку, проте, федеральний уряд засобами грантової діяльності та кредитних програм відіграє значну роль у фінансуванні вищої освіти (частка платежів уряду за навчання провайдерам вищої освіти у 2005 році становила понад 50%).

Розглядаючи досвід фінансування вищої освіти в Австралії в контексті можливості застосування його в Україні, слід зазначити, що наш уряд також реалізує модель фінансування, орієнтовану на створення вільного ринку в сфері вищої освіти. Проте охоплення програм фінансування вищої освіти в Україні та в Австралії відрізняється. Так, відповідно до статті 11 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» запроваджено практику надання державою молодим громадянам освітніх кредитів. На реалізацію цієї програми у 2000 році було виділено суму, якої

вистачило для кредитування навчання протягом одного року приблизно 1 тисячі студентів, тобто близько 1/300 частки студентів, прийнятих до вищих навчальних закладів на умовах контрактної оплати навчання. Цього недостатньо, щоб зробити доступнішою вищу освіту. Тому українська держава, за зразком австралійської, повинна надавати абітурієнтам більш доступні державні студентські позики, субсидії, гранти, що впливатиме на збільшення доступу до вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевальє Т., Ейшер Ж.-К. Фінансування вищої освіти: десять років змін // Вища школа. – 2005. – № 2. – С. 85–94.
2. Андрущенко В. Економіка освіти ринково спрямованого суспільства // Вища освіта України. – 2002. – № 11. – С. 10–15.
3. Майбуров І. Фінансування вищої освіти: „національні особливості” // Вища школа. – 2005. – № 3. – С. 59–66.
4. Міщенко В., Науменкова С. Особливості функціонування вищої школи України в ринкових умовах: вища школа України між минулим і майбутнім // Вища школа. – 2001. – № 1. – С. 6–17.
5. Каленок І. Проблеми і механізми фінансового регулювання освіти в сучасних умовах // Вища школа. – 2002. – № 4–5. – С. 82–90.
6. Альтбах Филип Г. Знание и образование как международный товар: крушение идеи общественного блага // Alma mater. – 2002. – № 7. – С. 40–44.
7. Ніколенко Ю., Жукова Ю. Фінансування вищої освіти в Україні: напрями і тенденції // Вища освіта України. – 2002. – № 2. – С. 31–37.
8. Степаненко С. Система вищої освіти у США: фінансування і технології // Вища школа. – 2001. – № 6. – С. 71–86.
9. Higher Education Support Act 2003 receives the Royal Assent 19 December 2003.
10. Guidelines For Commonwealth Grant Scheme // www.dest.gov.au/NR/rdonlyres/A416F9A0-C0A9-4A2E-9AD0-31635DD85593/16837/cgs_guide.pdf.
11. Finance 2005 Financial Reports of Higher Education Providers October 2006 // www.dest.gov.au/NR/rdonlyres/0691B27A-6217-42BC-AAD4-BBE8E4BC0DEB/14101/Finance_2005.pdf.
12. Longman Dictionary of Contemporary English / (director Della Summers) – New edition, 2006. – 1950 p.

УДК 371.21.017.4-053.67

О.М. Лучко

Охтирська загальноосвітня школа I-III ступенів № 8

Охтирської міської ради Сумської області

ДІАГНОСТИКА ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА РІВЕНЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ СТАРШОЇ